

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МАЙДЕБУРА АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК: 351.856.2 (477)

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ДЕРЖАВНИХ НАГОРОД В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент
ПЕРЕЖНЯК Борис Аркадійович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри конституційного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
БАТАНОВ Олександр Васильович,
Інститут держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
старший науковий співробітник;

кандидат юридичних наук, доцент
СОВГИРЯ Ольга Володимирівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри конституційного права

Захист відбудеться 20 квітня 2013 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «18» березня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Із набуттям Україною в 1991 р. незалежності, яка зумовила зміну суспільно-політичного ладу і форми держави, у країні розпочалися процеси формування державних інституцій на нових демократичних засадах. Докорінні зміни політичних та економічних основ суспільства, демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, створюють підґрунтя для розвитку системи державних нагород України, оскільки вони є одним із атрибутів державності, за допомогою яких у державі формуються суспільно-корисні моделі поведінки громадян.

Одним із першочергових заходів щодо розбудови незалежної української державності Верховна Рада України визначила реформування нагородного законодавства. Водночас, Закон України «Про державні нагороди України», наявність якого обумовлена вимогами Конституції України, і який є базовим для розвитку суспільних відносин у сфері функціонування державних нагород, було затверджено лише у березні 2000 р. До того часу це питання регулювалося застарілими нормами Положення про державні нагороди Української РСР, затвердженого ще в 1981 р., що ускладнювало застосування до громадян вищої форми державного заохочення – відзначення державними нагородами. Відзнаки Президента України на певний час фактично замінили державні нагороди України, а з прийняттям закону про державні нагороди вже юридично набули такого правового статусу. Проте, прийняття закону не вирішило усіх питань функціонування державних нагород, а низку питань не було врегульовано взагалі. Зокрема, не можна визнати оптимальною встановлену ним систему державних нагород, а також процедурно-правовий механізм попереднього розгляду питань нагородження, з урахуванням особливостей кожного з установлених видів державних нагород. Не вирішеною є проблема запозичення громадськими організаціями для власних нагород назв та елементів зовнішнього вигляду державних нагород України, що знижує суспільну значущість останніх. Крім того, нова система державних нагород вимагає ефективних правових механізмів реалізації, що, у свою чергу, потребує відповідного регулювання на рівні підзаконних актів. Цей процес є ще далеким від свого завершення.

Темпи і масштаби сучасного державотворення в Україні зумовлюють зростання ролі конституційно-правового регулювання питань державних нагород. Крім того, дослідження теоретичних засад функціонування державних нагород має важливе значення для формування та розвитку системи українського конституціоналізму, а також для розвитку нагородного законодавства України. Проблема функціонування державних нагород є багатоаспектною, що зумовило вивчення наукових напрацювань вітчизняних і зарубіжних дослідників з проблем теорії

і практики конституційного права України та зарубіжних країн. Крім цього, в дисертації використано праці з питань загальної теорії держави і права, історії світової політико-правової думки, адміністративного права, а також роботи з філософії та ряду допоміжних історичних дисциплін, зокрема фалеристики та атрибутики. Насамперед, мова йде про праці таких учених-правників, як В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, В.М. Баранов, О.В. Батанов, Л.Р. Біла-Тіунова, В.А. Вінокуров, В.А. Григор'єв, В.А. Гринчишин, О.Л. Дьомін, О.В. Деднев, В.М. Дуель, С.В. Ківалов, А.М. Колодій, А.Р. Крусян, А.В. Малько, В.М. Марчук, В.Ф. Мелашенко, Л.В. Ніколаєва, В.Ф. Опришко, М.П. Орзіх, Б.А. Пережнюк, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, В.М. Селіванов, О.В. Совгіря, О.В. Сурілов, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко, В.Л. Федоренко, О.Ф. Фрицький, Ю.О. Фрицький, В.Ф. Халіпов; учених-істориків – В.Г. Бурков, В.Й. Бузало, В.В. Верьовкін, В.М. Дмитренко, В.А. Захаров, І.Ф. Курас, С.Д. Мякушев, С.В. Потрашков, Д.В. Табачник, Л.Е. Шепелев; дослідників-фалеристів – В.В. Болгов, В.А. Дуров, А.А. Кузнєцов, В.М. Куценко, І.В. Можейко, Г.А. Мурашев, Й.Г. Спаський, В.І. Улянич, В.П. Чепак, Г.Д. Чепак, Л.В. Яковлев та ін.

Водночас у вітчизняній конституційно-правовій науці досліджували питання функціонування державних нагород як елемента, за допомогою якого державна влада здійснює свій управлінський вплив, ще не стали предметом системного наукового аналізу. Обсяг наукових досліджень державних нагород як правової категорії невеликий. Окремі наукові роботи у цій сфері не містять комплексного уявлення про цю проблематику, що вимагає здійснення спеціального наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося в рамках науково-дослідної теми кафедри конституційного права «Конституційна модернізація та реформування в Україні», що пов'язана з планом наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011 – 2015 рр. «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і задачі дослідження. Основною метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних і правових засад функціонування державних нагород України як основної інституційної складової нагородної системи країни, розробка теоретичних засад становлення нагородного права як комплексної галузі права в системі права України, визначення теоретичних засад формування сучасної системи державних нагород, обґрунтування критеріїв, які становлять зміст державних нагород, визначення етапів становлення та розвитку державних нагород незалежної Української держави.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких основних наукових задач:

визначити стан наукових досліджень інституту державних нагород, як правового засобу управлінського впливу державної влади та основні напрямки їх подальшого здійснення;

обґрунтувати існування в національній системі права України нової комплексної його галузі – нагородного права;

визначити та охарактеризувати основні риси інституту державних нагород;

визначити сутність та функції державних нагород;

виокремити й охарактеризувати етапи становлення та розвитку системи державних нагород незалежної України;

визначити місце державних нагород у контексті співвідношення з іншими складовими нагородної системи держави;

охарактеризувати систему державних нагород та її складові – види державних нагород, їх особливості;

розробити пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання державних нагород в Україні та встановлення нових нагород.

Об'єктом дослідження є державні нагороди як правове явище.

Предметом дослідження є конституційно-правовий статус державних нагород в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, що забезпечують об'єктивний аналіз предмета дослідження.

З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження застосовувалися такі методи: функціональний метод (дав змогу визначити цілі й завдання, механізм виконання державними нагородами функцій засобу впливу на поведінку індивідумів) [п.п. 1.2, 1.3, 2.1]; історико-правовий метод (надав можливість дослідити становлення та розвиток нагород, зміни в нормативно-правовому регулюванні питань функціонування нагород та визначити основні етапи становлення та розвитку інституту державних нагород в Україні) [р. 1, п.п. 2.1, 2.3]; порівняльно-правовий метод (дозволив здійснити аналіз нормативно-правових актів, які регулюють питання державних нагород як в Україні, так і в державах – колишніх республіках СРСР) [п.п. 1.2, 1.3, 2.2]; формально-логічний метод (сприяв розмежуванню та визначенню основних понять, юридичних конструкцій, конституційно-правових засад інституту державних нагород) [п.п. 1.2, 2.1, 2.2]; статистичний метод (застосовано при аналізі даних щодо кількості нагороджених, що дало змогу виявити закономірності і взаємозалежності розвитку нагородної справи) [п.п. 1.3, 2.1]; науково-догматичний метод (використовувався при аналізі законодавства та сприяв виявленню прогалин

у правовому регулюванні питань функціонування державних нагород України [п. 1.3, р. 2].

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що це – перше в Україні комплексне монографічне наукове дослідження теоретичних і науково-практичних проблем конституційно-правового статусу державних нагород, їх функціонування. Результати наукового дослідження знайшли своє втілення у таких висновках і положеннях:

уперше:

обґрунтовано існування в національній системі права України нової комплексної галузі – нагородного права, в якому поєднуються норми і правові інститути конституційного, адміністративного та трудового права;

надано наукове визначення поняття «нагородне право», відповідно до якого – це система норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані із застосуванням до громадян певних засобів відзначення (нагородження), у тому числі й спеціально встановлених, з метою формування або закріплення суспільно-корисних моделей поведінки;

визначено предмет правового регулювання нагородного права, який становить суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у процесі державного нагородження;

охарактеризовано метод нагородного права як сукупність правових способів його впливу на суспільні відносини у сфері визначення системи державних нагород та процедурного механізму нагородної справи;

виявлено передумови появи в законодавстві терміна «державні нагороди», що обумовлено розвитком та ускладненням системи вищих нагород держави;

визначено етапи становлення інституту державних нагород незалежної України та особливості, притаманні цим етапам;

визначено та охарактеризовано функції державних нагород, під якими слід розуміти основні напрями і шляхи впливу на суспільну свідомість;

удосконалено:

визначення державного нагородження як способу впливу держави на суспільні відносини, формування державою суспільно-корисних моделей поведінки громадян, який полягає у відзначенні (нагородженні) громадян за особисті здобутки у певних сферах суспільного життя (діяльності), що здійснюється шляхом спеціально призначеного інструментарію – державних нагород;

критерії класифікації державних нагород за: а) видами; б) сферами суспільного життя, в яких здійснюється нагородження; в) суб'єктами, які нагороджуються; г) формою; д) характером заслуги;

уявлення про багаторівневість нагородної системи України, головною складовою якої є державні нагороди України;

положення про систему державних нагород та її складові – види державних нагород;

набули подальшого розвитку:

положення про нагородну політику як один із напрямів державної політики, яка знаходиться в системному зв'язку з процесами державотворення та залежить від конкретних історичних умов і полягає у комплексі заходів, що здійснюються відповідними державними органами, з питань функціонування нагород у державі;

положення про удосконалення нагородної процедури і надання державної фінансової підтримки та пільг залежно від наявності державних нагород;

положення про напрями розвитку нагородної справи шляхом: удосконалення нормативно-правової бази функціонування державних нагород; установлення нових нагород; поступової відмови від почесних звань;

сформульовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень до Закону України «Про державні нагороди України», до низки підзаконних нормативно-правових актів з питань державних нагород.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки й рекомендації можуть бути використані у:

правотворчій діяльності – при подальшому удосконаленні нагородної системи та нормативно-правових актів з питань державних нагород України;

правозастосовній діяльності – у практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо нагородження громадян державними, відомчими нагородами, а також нагородами органів місцевого самоврядування;

науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем розвитку нагородної системи держави в цілому та її окремих складових;

навчальному процесі – при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Конституційне право України», «Державне управління», «Державна служба», а також при підготовці та написанні підручників, практикумів з указаних дисциплін; у науково-дослідній роботі аспірантів і студентів.

Апробація результатів дослідження. Положення й висновки дисертації доповідалися й обговорювалися на кафедрі конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні результати дисертаційного дослідження доповідалися та були оприлюднені на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція» (м. Одеса, 2000 р.), «Актуальні проблеми державного управління та документального забезпечення апарату влади» (м. Київ, 2006 р.), «Четверті

Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 2008 р.), «V Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 2009 р.), «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 2010 р.), «Генезис публічного права: від становлення до сучасності» (м. Миколаїв, 2010 р.), «Людина і закон: публічно-правовий вимір» (VII Прибузькі юридичні читання) (м. Миколаїв, 2011 р.), «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 2012 р.); на всеукраїнських наукових та науково-теоретичних конференціях: «Українська культура: стан та перспективи розвитку (організаційно-правовий аспект)» (м. Київ, 2004 р.), «Соціальний захист в Україні (правовий аспект)» (м. Київ, 2006 р.), «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 2008 р.); на 3-й (55-й), 4-й (56-й), 6-й (58-й), 8-й (60-й), 9-й (61-й), 10-й (62-й) звітних наукових конференціях професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії (м. Одеса, 2000, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 рр.); на III звітній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу та молодих науковців вищої юридичної школи (м. Одеса, 2008 р.), на науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу «Правовий розвиток України у сучасному світі» (м. Одеса, 2010 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, результати та висновки дисертації викладено у 29 публікаціях, 13 з яких розміщено у спеціальних наукових виданнях, що входять до затвердженого переліку.

Структура дисертації побудована відповідно до мети та задач дослідження і складається із вступу, двох розділів, що містять шість підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, а також списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 233 сторінки, із них основного тексту 182 сторінки, список використаних джерел містить 511 найменувань і розташований на 51 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми роботи, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, формулюються мета та задачі дослідження, розкриваються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані щодо їх апробації.

Розділ 1. «Теоретико-правові засади державних нагород в Україні» містить три підрозділи, в яких визначаються ознаки, особливості, види державних нагород, досліджуються науково-теоретичне підґрунтя становлення інституту державних нагород, сучасний стан і розвиток його нормативно-правового регулювання, а також місце суспільних відносин у сфері використання нагород в національній системі права.

У підрозділі 1.1. «Історіографія державних нагород» розглядається питання зародження та становлення спеціальних знаків, які використовувалися для нагородження. Досліджується світова та вітчизняна

наукова думка щодо відзначення та заохочення людей різними нагородами, що було предметом вивчення мислителів, дослідників і науковців із давніх часів, більшість з яких доходила висновку про те, що нагороди є обов'язковою складовою існування держави, при цьому вказувалося на взаємозв'язок і залежність відповідності заслуг людини засобам нагородження. Установлено, що за радянських часів дослідження питань державних нагород та державного нагородження здійснювалося переважно з точки зору теоретичних аспектів заохочення в цілому, або окремих аспектів правового регулювання адміністративного та трудового права, що не давало комплексного та системного уявлення про цю проблематику.

В Україні після здобуття незалежності і становлення національної правової системи питання державних нагород як правової категорії, конституційно-правових засад їх регулювання хоча і привертає увагу таких науковців як О.І. Байк, В.С. Бігун, В.В. Заїка, Д.Г. Коритько та ін., однак все ще є мало дослідженим і фрагментарним, системний підхід у цьому процесі відсутній. Комплексне уявлення про цю проблематику не сформовано.

У *підрозділі 1.2. «Державні нагороди як конституційно-правова категорія»* надається характеристика державним нагородам як конституційно-правовій категорії, підкреслюючи, що саме конституційне право регулює найважливіші для держави відносини, які становлять основи державної влади і виникають у процесі її здійснення, зокрема, шляхом нагородження за певні заслуги. Тому питання державних нагород має важливе значення для науки конституційного права.

Установлено, що специфіка суспільних відносин у сфері функціонування нагород полягає в тому, що нагороди – це необхідний інструмент влади, а нагородження – прояв її здійснення. На кожному владному рівні та кожною владною інституцією нагороди активно використовуються. Аналіз правових норм, якими регулюються питання нагород, свідчить, що незалежно від рівня, на якому відбувається нагородження, спрямованість і фактичний зміст норм є однорідними.

Проблема галузевої належності суспільних відносин у сфері використання нагород має велике теоретичне та практичне значення, оскільки віднесення тих чи інших правових норм до будь-якої галузі права означає включення їх до певного галузевого режиму, поширення на них його принципів, методів, загальних положень, крім того, правильне співвідношення між системою права та зовнішнім її закріпленням у системі нормативних актів забезпечує їх доступність та правильне застосування.

Зазначено, що однією з комплексних галузей національної системи права України є нагородне право, норми якого регулюють суспільні відносини, пов'язані із застосуванням до громадян певних засобів відзначення (нагородження), у тому числі і спеціально встановлених, з метою формування або закріплення суспільно-корисних моделей поведінки.

Визначено, що нагородне право – це комплексна галузь права, оскільки її норми регулюють суспільні відносини, що є предметом впливу ряду загальноувизнаних галузей права, насамперед конституційного, адміністративного та трудового. При цьому, переважна більшість суспільних відносин, пов'язаних з державними нагородами, урегульована саме конституційним правом, за рахунок норм якого формується нагородне право. Акцентовано увагу на тому, що нагородному праву, як комплексній галузі права, властиві такі методи, як: 1) загальні (імперативний і диспозитивний); 2) спеціальні (рекомендаційний і декларативний), і надано їхню характеристику.

Установлено, що суб'єкти нагородного права наділені відповідною правосуб'єктністю, яка визначається нормами нагородного законодавства. Визначено систему суб'єктів нагородного права, до якої віднесено: 1) фізичних осіб (громадяни України, іноземці); 2) органи державної влади та місцевого самоврядування, їх службових і посадових осіб; 3) трудові колективи підприємств, установ, організацій.

З'ясовано, що визначальним поняттям у дослідженні предмета відносин нагородного права є термін «заслуга», яка є юридичною підставою для нагородження, а також є тим чинником, що впливає на формування видів нагород. Зазначено, що в нагородному законодавстві є два підходи до визначення заслуги (заслуг) як підстави для відзначення державними нагородами: 1) шляхом визначення конкретного переліку дій, за які можливе нагородження; 2) шляхом визначення формулювань загального характеру. У сучасному нагородному законодавстві використовують переважно другий підхід. Конкретні формулювання закріплено переважно у нормах лише щодо державних премій України.

У підрозділі 1.3. *«Конституційно-правове регулювання державних нагород в Україні»* розкрито причини появи в законодавстві терміна «державні нагороди», що було обумовлено становленням та ускладненням системи вищих нагород Радянського Союзу. Як наслідок, виникла об'єктивна потреба в узагальнюючому понятті, яке мало віддзеркалити статус цих нагород як найвищих відзнак держави. В юридично-науковій сфері термін «державні нагороди» з'являється наприкінці 60-х років минулого століття, а в законодавстві Радянського Союзу – в 1979 р., із прийняттям Загального положення про ордени, медалі і почесні звання СРСР, в Українській РСР – в 1981 р., із прийняттям Положення про державні нагороди Української РСР.

Установлено, що у конституціях західних держав замість терміна «державні нагороди» вживається термін «ордени». У чинному законодавстві України державні нагороди – вища форма відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки, науки, культури, соціальній сфері, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною.

Акцентовано увагу на тому, що в нагородній системі держави державні нагороди посідають особливе місце, що обумовлено не лише їх правовим статусом – вищі нагороди держави, – але й сутністю і загальними принципами функціонування. Державні нагороди впливають на всю площину суспільних відносин держави, що належать до сфери їх регулювання, і не залежать від галузевих, територіальних, професійних, часових чи інших обмежень. Державні нагороди знаходяться на вершині нагородної «піраміди».

Зазначено, що у практичній площині державні нагороди виконують такі основні функції: а) політичну – полягає у тому, що державні нагороди є одним з елементів, за допомогою яких державна влада здійснює свій управлінський вплив, при цьому державні нагороди є у своєму матеріальному прояві атрибутом державної влади, а відповідно – і самої держави, отже, ця функція може реалізовуватися лише за умови, що держава володіє необхідним обсягом суверенітету; б) стимулюючу – полягає у тому, що державні нагороди, як різновид найвищого державного заохочення, є спонукальним мотивом до продуктивної, суспільно-корисної праці, оскільки нагородження ними – бажаний результат оцінки державою трудової та творчої активності людей; г) ідеологічну – полягає у духовному впливові на суспільну свідомість, який спрямовано як на формування, так і на зміцнення у суспільстві корисних для влади моделей поведінки громадян, владою формується певна система цінностей, які забезпечували б стабільність і розвиток суспільства у потрібному їй напрямі, а головна мета – отримання необхідної та очікуваної реакції людей; д) соціальну – полягає у тому, що держава, відзначаючи конкретну людину державною нагородою, в офіційній формі виявляє шану до неї за її творчу, самовіддану працю, героїчний вчинок, це свого роду зворотний зв'язок, з великим позитивним емоційним навантаженням, тобто фактом нагородження держава підтверджує необхідність і важливість діяльності певної людини.

Державні нагороди також виконують додаткові функції: 1) символічну – полягає у тому, що в нагородотворчій практиці є такі нагороди, які надаються до посади, а не за певні заслуги, за традицією це нагороди найвищого ступеня і ними відзначають переважно Президента як главу держави; 2) дипломатичну – полягає у тому, що відзначення державними нагородами офіційних осіб іноземних держав традиційно використовується державами при міжнародному спілкуванні як елемент дипломатичного протоколу, як правило, для цього використовують нагороди вищих ступенів.

Установлено, що процес становлення та розвитку інституту державних нагород незалежної України відбувався у три етапи, які характеризуються такими часовими межами: перший – 1990 – 1994 рр.; другий – 1994 – 2000 рр.; третій – з 2000 р. до теперішнього часу. Кожен наступний із цих етапів

із точки зору розвитку суспільних відносин та рівня правового регулювання, якісно відрізняється від попереднього, оскільки є більш досконалим.

Розділ 2. «Організаційно-процедурні засади державних нагород в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких здійснено загальний аналіз системи державних нагород, її окремих видів у взаємозв'язку із процедурно-правовим механізмом нагородження та нагородотворення.

У *підрозділі 2.1. «Сучасна система державних нагород України»* розглянуто складові системи державних нагород незалежної України – види державних нагород (звання Герой України, ордена, медалі, відзнака «Іменна вогнепальна зброя», почесні звання України, Державні премії України, президентські відзнаки), проаналізовано їх особливості, з урахуванням історичного огляду функціонування окремих із них. При цьому виявлено, що правові норми у сфері функціонування державних нагород дозволяють регулювати максимально можливий спектр суспільних відносин з питань нагородження: встановлення нагород, підстав та порядку нагородження, правил вручення й носіння державних нагород тощо.

Визначено, що у правовому значенні державні нагороди – вища форма відзначення громадян за видатні заслуги у різних сферах діяльності. У формальному значенні види державних нагород поділяються на такі групи: 1) нагороди, первинна сутність яких виявляється у їхньому матеріальному прояві, тобто це певні речі (як спеціально установлені – ордени, медалі, так і звичайні – зброя); 2) державні премії, звання Герой України та почесні звання – нагороди, первинна сутність яких полягає у тому, що це офіційно присвоєні назви, у випадку з державними преміями – це звання лауреата премії.

Запропоновано критерії класифікації нагород: а) за видами – звання Герой, ордени, медалі, нагородна зброя, почесні звання, державні премії, президентські відзнаки; б) за сферами суспільного життя, в яких проявила себе особа, – економіка, наука, культура, соціальна сфера, захист Вітчизни, охорона конституційних прав і свобод людини, державне будівництво, громадська діяльність, благодійницька діяльність; в) за суб'єктами, які нагороджуються: чоловіки, жінки, громадяни, іноземці, особи без громадянства, представники певних професій, військові, цивільні; г) за формою – матеріальні (речові): ордени, медалі, зброя; нематеріальні: звання Герой, почесні звання; комплексні – державні премії; д) за характером заслуги – подвиг, особлива заслуга, заслуга.

На підставі даних про кількість нагороджених званням Герой України встановлено, що в сучасних умовах розвитку української державності переважна більшість осіб удостоюється цього звання за здійснення визначних трудових досягнень. З усієї кількості нагороджених орденами України більше половини нагороджується орденом «За заслуги» всіх ступенів, тобто цей орден сьогодні є найбільш універсальним і поширеним

засобом відзначення заслуг громадян у усіх сферах суспільної діяльності. Відзнака «Іменна вогнепальна зброя» вручається вкрай обмеженій кількості громадян (у 2007 – 2011 рр. відзначено п'ять осіб). Ця нагорода має символічне значення, практичні властивості зброї значення не мають.

Почесне звання є одним із самих специфічних видів державних нагород – це почесна, офіційно присвоєна державою назва. У сьогоденнішніх умовах почесні звання, особливо ті, які присвоюються за діяльність у соціально-культурній сфері, викликають найбільшу критику в суспільстві, їх вважають рудиментом колишньої адміністративно-командної системи, недосконалим інструментом відзначення заслуг громадян. У зв'язку з таким становищем необхідним є подальше удосконалення цього виду нагород.

Установлено, що за час існування президентських відзнак у законодавстві України, з моменту їх появи в 1992 р. і до прийняття у 2000 р. Закону України «Про державні нагороди України», не існувало визначення їх статусу як у нормативно-правових актах України, так і в юридично-науковій літературі. Після прийняття цього закону, стало можливим установити їх статус як одного з видів вищої форми відзначення громадян за видатні заслуги у різних сферах діяльності. На сьогодні дві з чотирьох відзнак Президента України – це ювілейні медалі, тобто нагороди, призначені для відзначення якоїсь конкретної події, що використовуються разово.

У *підрозділ 2.2. «Нагородна процедура: поняття та стадії»* розглянуто ключові аспекти процедурно-правового механізму нагородження – система органів, тією чи іншою мірою задіяних у процесі відзначення громадян державними нагородами, а також нормативно встановлений порядок представлення до нагородження, розгляд питань про нагородження, правила вручення і носіння державних нагород України тощо.

Встановлено, що на теперішній час порядок нагородження, за якого з осіб, уже відзначених певними нагородами, утворюються органи, на які покладається попередній розгляд питань про відзначення цими нагородами, не є поширеним (склад Комітету з присудження Національної премії імені Тараса Шевченка формується лише з лауреатів цієї премії).

Установлено, що визначений Законом України «Про державні нагороди України» загальний порядок попереднього розгляду питань про нагородження державними нагородами, з урахуванням включення до системи державних нагород державних премій, є недосконалим. Державна премія – особливий вид державних нагород, функціонування якого обов'язково передбачає і спеціальний орган, що здійснює попередній розгляд робіт, представлених на її здобуття, – комітет державної премії. Склад комітету формується із спеціалістів, фахівців і професійний досвід яких відповідає профілю державної премії. Після прийняття рішення про присудження державної премії комітет, відповідно до процедури, визначеної

в Законі України «Про державні нагороди України», зобов'язаний передати його до Комісії державних нагород та геральдики при Президенті України. Принципи формування цієї комісії відрізняються від тих, згідно з якими формуються комітети державних премій. Члени Комісії державних нагород та геральдики при Президенті України не пов'язані своєю професійною діяльністю із сферами, в яких відбувається відзначення державними нагородами. У них немає необхідних знань для оцінки заслуг осіб, що відзначаються державними преміями. Отже, процедура попереднього розгляду питань про нагородження державними преміями потребує удосконалення. В Законі України «Про державні нагороди України» слід закріпити самостійний статус комітетів державних премій щодо процедури прийняття рішень про присудження державних премій.

Зазначається, що дієвість заходів держави в заохоченні громадян шляхом відзначення їх державними нагородами значною мірою залежить від того, яку увагу держава приділяє організації нагородного процесу, адже в ньому навіть дрібниці відіграють значну роль. Ураховуючи, що кількість відзначених державними нагородами в Україні зростає, організація нагородного процесу з боку відповідних державних органів потребує чіткої регламентації та дотримання установлених правил.

У підрозділі 2.3. «Основні напрями розвитку державної нагородної політики в сучасних умовах державотворення» розглянуто нагородну політику, як один із напрямів державної політики, головну роль у формуванні якої, шляхом прийняття нормативно-правових актів із питань державних нагород України, відіграють Верховна Рада України та Президент України.

Акцентовано увагу на тому, що процеси нагородотворення знаходяться у системному зв'язку з процесами державотворення і залежать від конкретних історичних умов. Існують певні закономірності в процесах нагородотворення залежно від того, яким чином змінюється державний устрій або державна влада. В Україні після проголошення незалежності процес нагородотворення відбувався з урахуванням досвіду та практики радянського періоду (у системі державних нагород було збережено почесні звання), а також ґрунтувався на сучасній світовій нагородній практиці, де основними видами нагород є ордени та медалі.

Установлено, що важливим аспектом нагородної політики є практичне використання управлінського потенціалу державних нагород. Необачне ставлення влади до цього інструменту призводить до падіння суспільної поваги як до нагород, так і до самої влади. Проблематичним досі є питання нагородження осіб, які дійсно мають достатні для цього заслуги, та збереження певного балансу між кількістю нагороджених керівників та рядових працівників.

Зроблено висновок, що принципи сучасної нагородної політики повинні базуватися на нормах, закріплених Конституцією України: усі

люди вільні і рівні у своїй гідності та правах (ст. 21), права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними (ст. 22), громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ст. 24).

Зазначено, що обсяг і роль державного нагородження пов'язані із сутністю держави та права, а також традиціями, які склалися в державі. Роль державного нагородження в Україні буде лише зростати.

ВИСНОВКИ

У Висновках сформульовано найбільш суттєві результати і положення дослідження, наведено теоретичні узагальнення та авторська позиція щодо правового регулювання і шляхів удосконалення державних нагород в Україні.

1. У національній правовій системі України сформувалася нова комплексна галузь – нагородне право, що є об'єктивним наслідком розвитку суспільних відносин та національної системи права на їх сучасному етапі, норми якого регулюють насамперед організацію і здійснення державною владою управлінського впливу на заохочення громадян – відзначення державними нагородами.

2. Нагородне право – це система норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані із застосуванням до громадян певних засобів відзначення (нагородження), у тому числі й спеціально установлених, з метою формування або закріплення суспільно-корисних моделей поведінки. Низка норм нагородного права належить до різних галузей права, зокрема конституційного, адміністративного, трудового, а головним інститутом цього права є інститут державних нагород. Предметом правового регулювання нагородного права є суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у процесі державного нагородження. Методами нагородного права є загальні (імперативний і диспозитивний) і спеціальні (рекомендаційний і декларативний). До суб'єктів нагородного права належать: 1) фізичні особи (громадяни України, іноземці); 2) органи державної влади та місцевого самоврядування, їх службові і посадові особи; 3) трудові колективи підприємств, установ, організацій.

3. Термін «державні нагороди» в юридично-науковій сфері з'являється наприкінці 60-х років минулого століття, а в законодавстві Радянського Союзу – в 1979 р., із прийняттям Загального положення про ордени, медалі і почесні звання СРСР, в Українській РСР – в 1981 р., із прийняттям Положення про державні нагороди Української РСР. Головним чинником,

який сприяв цьому, була складна система вищих нагород держави, через що і виникла об'єктивна потреба в узагальнюючому понятті, що мало віддзеркалити статус цих нагород як найвищих відзнак держави. Ознаками, які характеризують державні нагороди, є: а) функціональне призначення засобів, за допомогою яких відбувається нагородження; б) закріплення в законодавстві країни цих засобів саме як державних нагород.

4. У сучасних умовах конституційного реформування і модернізації питання державних нагород має непересічне значення для майбутнього розвитку українського суспільства і держави. Процес становлення та розвитку державних нагород в Україні за час, що минув після набуття державної незалежності, відбувався поступово і в ньому виокремлюються три етапи, кожен наступний з яких, із точки зору розвитку суспільних відносин та рівня правового регулювання, якісно відрізняється від попереднього, оскільки є більш досконалим. Перший етап охоплює період від 16.07.1990 р. до 09.12.1994 р. і характеризується початком діяльності органів державної влади, спрямованої на створення конституційно-правових засад функціонування державних нагород уже незалежної України. У цей час робота Верховної Ради України з формування нового нагородного законодавства результативною не була. Другий етап (з 09.12.1994 р. до 16.03.2000 р.) характеризується побудовою Президентом України системи президентських відзнак, якими можна було нагороджувати громадян за заслуги практично в усіх сферах суспільного життя і які стали підґрунтям системи державних нагород України, визначеної Законом України «Про державні нагороди України», ухваленим Верховною Радою України 16.03.2000 р. Із його прийняттям завершився другий і розпочато третій етап становлення та розвитку інституту державних нагород України, який наразі триває, і пов'язаний із виконанням норм цього закону.

5. Державне нагородження є способом впливу держави на суспільні відносини, формування державою суспільно-корисних моделей поведінки громадян, який полягає у відзначенні (нагородженні) державою громадян за особисті здобутки переднею упевнених сферах державного життя (діяльності), що здійснюється шляхом спеціально призначеного інструментарію – державних нагород. Державні нагороди як вища форма державного заохочення виконують ряд функцій, які, виходячи з важливості й складності, поділяються на основні та додаткові. Основними функціями державних нагород є: 1) політична; 2) стимулююча; 3) ідеологічна; 4) соціальна. До додаткових функцій належать: 1) символічна; 2) дипломатична.

6. Сучасна система державних нагород України є складним правовим утворенням, що дає можливість реалізовувати нагородний потенціал кожного з установлених видів державних нагород (звання Герой України, орден, медаль, відзнака «Іменна вогнепальна зброя», почесне звання України, Державна премія України, президентська відзнака), а також

окремих нагород у межах цих видів фактично у всій площині суспільних відносин, для яких їх призначено.

7. Одним із напрямів державної політики є нагородна політика, яка являє собою комплекс заходів, що здійснюються відповідними державними органами, у питаннях функціонування нагород у державі. При цьому процеси нагородотворення знаходяться у системному зв'язку з процесами державотворення і залежать від конкретних історичних умов. Зміна державного устрою або державної влади призводить до змін у нагородній системі держави.

8. У сучасних умовах нагородну політику України формують Верховна Рада України і Президент України шляхом прийняття нормативно-правових актів з питань функціонування державних нагород. Згідно з Конституцією України (п. 5 ч. 2 ст. 92), право на встановлення державних нагород шляхом прийняття відповідного закону належить Верховній Раді України. На Президента України Конституцією України (п. 25 ст. 106) покладено повноваження з відзначення державними нагородами, а також надано право встановлювати президентські відзнаки та нагороджувати ними. Крім того, Законом України «Про державні нагороди України» право затверджувати статuti та положення про державні нагороди надано Президенту України. Оскільки саме в статутах і положеннях про державні нагороди визначаються такі важливі умови функціонування державних нагород, як підстави для нагородження, коло осіб, яких може бути відзначено тією або іншою нагородою, порядок представлення до нагородження, носіння державних нагород, описи державних нагород, то повноваження Президента України у сфері нагородотворення є значними.

9. Використання управлінського потенціалу державних нагород є притаманним як тоталітарним, так і демократичним суспільствам. Водночас, обсяг і роль державного нагородження визначаються сутністю держави та права, а також традиціями, які склалися в державі. У нагородній політиці України значною проблемою є популізм і кон'юнктурні політичні рішення, що призводить до необмеженого та необґрунтованого відзначення осіб державними нагородами та до падіння їх суспільного престижу і авторитету, а також до падіння суспільної поваги до самої влади. Послаблюється управлінський вплив державних нагород. Широка просвітницька та роз'яснювальна робота щодо вимог нагородного законодавства, діяльність серед громадськості – це запорука відзначення дійсно достойних осіб. Надання особам, відзначеним державними нагородами, певних привілеїв і пільг властиве будь-якій нагородній системі. Водночас у сучасних соціально-економічних умовах розвитку України при вирішенні питань про встановлення для осіб відзначених державними нагородами пільг і привілеїв необхідно враховувати світовий досвід, історичні традиції, економічні можливості держави, вагомість заслуг тощо.

10. Запропоновано зміни та доповнення до:

а) Закону України від 16 березня 2000 р. «Про державні нагороди України»:

викласти в такій редакції:

абз. 2 ст. 4: – «статут – для звання Герой України та кожного ордену (за виключенням орденів «Золота Зірка» та Держави)»;

ст. 3 і ст. 9: – слово «вогнепальна» замінити на слово «нагородна»;

ч. 1 ст. 18: – «Після смерті нагородженого, за наявності спадкоємців, нагорода (за виключенням відзнаки «Іменна нагородна зброя») залишається у сім'ї померлого»;

ст. 20: – «Використання назв та елементів зовнішнього вигляду державних нагород у нагородах громадських організацій забороняється. Особи, винні у порушенні законодавства про державні нагороди, несуть відповідальність відповідно до законів України»;

виключити:

із статті 10 з переліку почесних звань: «Заслужений донор України», «Мати-героїня»;

доповнити:

частиною 4 статтю 6 такого змісту: «Орден «Золота Зірка» та орден Держави, мініатюри цих орденів виготовляються із золота»;

статтю 10 почесними званнями: «Заслужений державний службовець України», «Заслужений співробітник органів внутрішніх справ України», «Заслужений співробітник органів безпеки України», «Заслужений військовий спеціаліст України»;

частиною 3 статтю 13 такого змісту: «Попередній розгляд питань про присудження державних премій здійснюється комітетами цих премій, рішення яких Комісією державних нагород та геральдики змінено бути не може»;

б) із текстів Указів Президента України: від 23 серпня 1995 р. «Про заснування відзнаки Президента України «Орден князя Ярослава Мудрого»; від 22 вересня 1996 р. «Про встановлення відзнаки Президента України – ордена «За заслуги»; від 21 серпня 1996 р. «Про встановлення відзнаки Президента України – ордена «За мужність»; від 15 серпня 1997 р. «Про встановлення відзнаки Президента України «Орден княгині Ольги» – вилучити слова «Відзнака Президента України» у всіх відмінках.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Майдебура А.М. Реформування нагородної системи України / А. М. Майдебура // Юридичний вісник. – 1998. – № 1. – С. 69–72.

2. Майдебура А.М. Державні премії в системі державних нагород України / А. М. Майдебура // Митна справа. – 2007. – № 2. – С. 39–42.

3. Майдебур А.М. Концепція вдосконалення нагородної справи в Україні / А.М. Майдебур // Юридичний вісник. – 2009. – № 2. – С. 46–52.
4. Майдебур А. Державна нагородна політика на сучасному етапі державотворення в Україні / А. Майдебур // Юридичний вісник. – 2010. – № 3. – С. 45–51.
5. Майдебур А. Державні нагороди – важливий атрибут державності України / А. Майдебур // Юридичний вісник. – 2011. – № 4. – С. 21–27.
6. Майдебур А.М. Система нагород в Україні / А.М. Майдебур // Актуальні проблеми держави та права : зб. наук. праць. – Вип. 6. Ч. 1. – О. : Астропрінт. – 1999. – С. 219–225.
7. Майдебур А.М. Державні нагороди України в світлі Закону України «Про державні нагороди України» / А.М. Майдебур // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 12. – О. : Юрид. л-ра. – 2001. – С. 251–257.
8. Майдебур А.М. Відомчі відзнаки в нагородній системі України / А.М. Майдебур // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – Вип. 16. – О. : Юрид. л-ра. – 2003. – С. 655–660.
9. Майдебур А.М. Становлення та розвиток інституту державних нагород України / А.М. Майдебур // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – 2003. – Вип. 21. – О. : Юрид. л-ра. – С. 170–176.
10. Майдебур А.М. Концепції вдосконалення нагородної справи в Україні – основа подальшого розвитку відносин у сфері державних нагород / А.М. Майдебур // Державне управління і право : зб. наук. праць. – Вип. 1. – У 2 ч. Ч. 1. / Київ. націон. ун-т культури і мистецтв; Ін-т держ. управ. і права. – К. – 2006. – С. 86–92.
11. Майдебур А.М. Державні нагороди України: сучасний стан нормативно-правового регулювання / А.М. Майдебур // Актуальні пробл. держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 29. / редкол. : С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю.М. Оборотов. – О. : Юрид. л-ра. – 2006. – С. 296–301.
12. Майдебур А.М. Деякі аспекти удосконалення нагородного законодавства України / А.М. Майдебур // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. – Вип. 30. / голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – О. : ПП «Фенікс». – 2007. – С. 274–278.
13. Майдебур А. Звання почесний громадянин як особливий вид нагород органів місцевого самоврядування / А. Майдебур // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 61. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – О. : Юрид. л-ра. – 2011. – С. 150–156.
14. Майдебур А.М. Конституційно-правові основи нагородної справи в Україні / А.М. Майдебур // Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція: матеріали Міжнар. наук.-прац. конференції «Конституційна юстиція: матеріали Міжнар. наук.-прац. конференції» / ред.

С.В. Ківалова, М.П. Орзіха. – О. : Юрид. л-ра. – 2001. – С. 231–237. – (Бібліотека журналу «Юридичний вісник»).

15. Майдебур А.М. Роль органів місцевого самоврядування в реалізації нагородної політики в Україні / А.М. Майдебур // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 11. На матеріалах 4-ї (56-ї) звіт. наук. конф. професор.-виклад. складу ОНЮА «Правові проблеми становлення та розвитку сучасної української держави» (березень 2001 р.) / голов. ред. С.В. Ківалов. – О. : Юрид. л-ра, 2001. – С. 198–200.

16. Майдебур А.М. Функції державних нагород / А.М. Майдебур // Матеріали II Всеукр. наук. конф. молодих науковців, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права, держави», присвяч. пам'яті докторів юрид. наук, професорів П.О. Недбайло, О.В. Сурілова, В.В. Копейчикова / відп. ред. Ю.М. Оборотов // О. : Юрид. л-ра, 2004. – С. 86–88. – (Бібліотека журналу «Юридичний вісник»).

17. Майдебур А.М. Державні нагороди України як вища форма відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку культури і мистецтва / А.М. Майдебур // Українська культура: стан та перспективи розвитку (організаційно-правовий аспект) : тези Всеукр. наук.-теорет. конф. юрид. ф-ту. – К. : КНУКіМ, 2004. – С. 131–134.

18. Майдебур А.М. Окремі питання надання пільг особам, відзначеним державними нагородами України / А.М. Майдебур // Соціальний захист в Україні (правові аспекти) : тези Всеукр. наук. конф. (17 лютого 2006 р.). – К. : КНУКіМ, 2006. – С. 41–42.

19. Майдебур А.М. Ордени в системі державних нагород України / А.М. Майдебур // Правове життя сучасної України : тези доповідей 10-ї ювілей. звіт. наук. конф. професор.-виклад. і аспірант. складу / відп. ред. проф. Ю.М. Оборотов // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2007. – С. 98–100.

20. Майдебур А.М. Державні нагороди в системі заохочень на державній службі / А.М. Майдебур // Наук. записки Міжнар. гуманітар. ун-ту : Вип. 9. – О. : Міжнар. гуманіт. ун-т, 2008. – С. 175–178.

21. Майдебур А.М. Становлення і розвиток нагородного права України / А.М. Майдебур // Правове життя сучасної України : тези доповідей Всеукр. наук. конф. «Правове життя сучасної України» / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. Ю.М. Оборотов // Одеська націон. юрид. академія. – О. : Фенікс, 2008. – С. 171–173.

22. Майдебур А. Питання нормативно-правового врегулювання функціонування державних нагород Української РСР та Союзу РСР в сучасних умовах / А. Майдебур // Сучасний вимір держави та права : зб. наук. праць / за ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2008. – С. 368–369.

23. Майдебур А. Державні нагороди як підстава для державної підтримки / А. Майдебур // Держава і право: de lege praeterita, instante,

future : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 27–28 листопада 2009 р.). – Миколаїв : Іліон, 2009 – С. 271–272.

24. Майдебур А.М. Звання Герой України – як вищий ступень відзнаки в Україні / А.М. Майдебур // Правовий розвиток України у сучасному світі : тези наук. робіт учасн. V наук.-практ. конф. професор.-виклад. складу МГУ (м. Одеса, 13–14 травня 2010 р.). – О. : Фенікс, 2010. – С. 75–77.

25. Майдебур А. Нагороди Кабінету Міністрів України / А. Майдебур // Генезис публічного права: від становлення до сучасності : зб. наук. праць / за ред. С.В. Ківалова, В.О. Тулякова, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2010. – С. 103–104.

26. Майдебур А. Президентські відзнаки в системі державних нагород України / А. Майдебур // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. складу (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.) / відп. ред. д-р. юрид. наук В.М. Дрьомін // Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2011. – Т. 1. – С. 303–306.

27. Майдебур А. Відзнака «Іменна вогнепальна зброя» в системі державних нагород України / А. Майдебур // Людина і закон: публічно-правовий вимір : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «VII Прибузькі юридичні читання», 25–26 листопада 2011 р. / за ред. С.В. Ківалова, В.О. Тулякова, О.В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 118–119.

28. Майдебур А. Окремі практичні аспекти присвоєння почесного звання «Мати-героїня» / А. Майдебур // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.) / відп. за вип. д-р. юрид. наук В.М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2012. – Т. 1 – С. 296–297.

29. Майдебур А.М. Державні нагороди в системі морального заохочення громадян України за високий професіоналізм та сумлінне виконання службових обов'язків : доповідь на наук. семінарі «Моральність та професіоналізм конституційного реформування в Україні», присвяч. десятиріччю Конституції України / А.М. Майдебур // Юридичний вісник. – 2006. – № 4. – С. 104–106.

АНОТАЦІЯ

Майдебур А.М. Конституційно-правовий статус державних нагород в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2013.

В дисертації досліджуються науково-теоретичні і практичні питання конституційно-правового регулювання та функціонування державних нагород України.

За наслідками дослідження визначено, що в національній правовій системі сформувалася нова комплексна галузь права – нагородне право.

Визначено основні етапи становлення та розвитку інституту державних нагород України від часу набуття державної незалежності до теперішнього часу. Розкрито сутність та основні функції державних нагород. Виявлено та проаналізовано передумови появи в законодавстві терміна «державні нагороди».

Комплексно досліджено систему державних нагород, її складові, а також співвідношення державних нагород з іншими складовими нагородної системи, суспільних відносин, для яких їх призначено. Окрему увагу приділено нагородній політиці як одному із напрямів державної політики.

На підставі нормативного матеріалу та аналізу літературних джерел сформульовано конкретні пропозиції та практичні рекомендації щодо удосконалення правового регулювання державних нагород, спрямованих на підвищення ефективності їх функціонування.

Ключові слова: державні нагороди, система державних нагород України, нагородна процедура, нагородна політика, етапи становлення та розвитку інституту державних нагород України, нагородне право.

АНОТАЦИЯ

Майдебуря А.Н. Конституционно-правовой статус государственных наград в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02. – конституционное право; муниципальное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2013.

В диссертации исследуются научно-теоретические и практические вопросы конституционно-правового регулирования и функционирования государственных наград Украины.

В результате исследования сделан вывод, что в национальной системе права сформировалась новая комплексная отрасль – наградное право, в которой объединяются нормы и правовые институты конституционного, административного и трудового права. Определены предмет и метод правового регулирования наградного права.

Определены основные этапы становления и развития института государственных наград с момента обретения Украиной государственной независимости до настоящего времени. Выявлены суть и основные функции государственных наград. Установлены и проанализированы предпосылки появления в законодательстве понятия «государственные награды».

Осуществлено всестороннее исследование системы государственных наград, ее компонентов, взаимосвязи государственных наград с остальными

составляющими наградной системы, общественных отношений в этой сфере. При этом приведены критерии классификации государственных наград по: а) видам; б) сферам общественной жизни, в которых осуществляется награждение; в) субъектам, которые награждаются; г) форме (материальные и нематериальные); д) характеру заслуги.

На основании нормативного материала и анализа литературных источников сформулированы конкретные предложения и практические рекомендации по усовершенствованию правового регулирования государственных наград, направленных на повышение эффективности их функционирования.

Ключевые слова: государственные награды, система государственных наград Украины, наградная процедура, наградная политика, этапы становления и развития института государственных наград Украины, наградное право.

SUMMARY

Maydebura A.N. Constitutionally-Juridical Status of State Awards in Ukraine. – Manuscript.

Candidate's thesis of legal sciences on chief subject 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2013.

In the thesis scientific-theoretical and practical questions of constitutional law adjustment and functioning of state awards of Ukraine are researched.

In the issue of the research there has been made a conclusion about the formation the new integrated branch – award law.

There have been defined the main establishment stages and development of the state rewards from the moment of acquisition of the independent statehood by Ukraine up to the present. The essence and the main functions of the state awards are exposed. The reasons of occurrence of concept «state awards» in the legislation are ascertained and analyzed.

It has been carried out a research of the state award system, the components, interrelation of the state awards with the other components of the awarding system, public relations in this sphere. Particular attention has been paid to the award policy as to the one from the directives of public policy.

Relying on the regulatory material and the analysis of bibliography there have been formulated concrete proposals and practical recommendations on improvement the regulation of the state awards intended for increasing the effectiveness of their functioning.

Key words: state awards, state awards system of Ukraine, awarding procedure, awarding policy, establishment stages and development of the state awards institution of Ukraine, award law.